

کمیسر و نقش آن در معادن نفت جنوب ایران ۱۹۰۱-۱۹۱۴

محمد حسن نیا^۱

طبق قرارداد داری در فصل یازدهم این قرارداد عنوان شده بود که یک نفر کمیسر برای مشورت صاحب امتیاز و مدیران شرکت‌ها از طرف دولت ایران در شرکت نفت ایران و انگلیس معین شود و آنتوان کتابچی خان اولین کمیسر نفت جنوب بود که بعد از قرارداد داری از طرف دولت و با موافقت داری به این مقام منصوب گردید. در مورد وظایف کمیسر در اسناد اختلاف نظرهای فراوانی وجود دارد که نشان می‌دهد این مقام در قرارداد داری فاقد وظایف مشخص و معینی است و اسناد نشان می‌دهند که کمیسر دولت ایران همواره برای مشاوره با صاحب امتیاز (داری) شش ماه از سال را در لندن بود و برای سرکشی به مسائل حفاری، استخراج و تصفیه نفت شش ماه دیگر را در محل حفاری می‌گذارند و کمیسر نفت وظایف دیگری را نیز داشت که عبارتند از: ۱- این فرد هنگامی که در لندن بود. به اتفاق داری از کلیه دفاتر جمع و خرج بازدید نموده و گزارش این بازدید را به دولت ایران می‌داد. ۲- اگر در کلیه اموری که اتفاق می‌افتاد به کمیسر بازدید معروض می‌گشت که شرکت از حدود خود تخطی کرده کمیسر وظیفه داشت مذاکره شده و نتیجه را به وزارت فواید عامه اطلاع می‌داد و اگر از اقداماتی که انجام می‌داد نتیجه نمی‌گرفت می‌بایست مکرراً اقداماتش را به وزارت فواید عامه گزارش داد و وزارت فواید عامه نیز این موضوع را به وزارت خارجه خبر می‌داد. تا این وزارتخانه اقدام نماید.^۲

اما شش ماهی که کمیسر در محل حفاری نفت شرکت بود وظایف او متفاوت از وظایفی بود که در لندن انجام می‌داد. لذا وظایف او در این شش ماه عبارت بود از:

۱- ارسال صورت تعداد اعضاء و تعداد مهندسين فنی شرکت ۲- گزارش میزان کلیه نفتی که ماهیانه از منابع مختلفه خارج می‌گردید. ۳- گزارش مقدار نفتی که ماهیانه تصفیه می‌گردید ۴- گزارش میزان حقوقی که به اجزاء شرکت نفت می‌دادند ۵- گزارش مخارج ماهیانه مبلغی که بابت اشیاء مورد درخواست پرداخت می‌شد. ۶- گزارش در مورد جزیه جز فروش نفت تصفیه شده و یا تصفیه نشده، قیر بنزین و غیره و مقدار عایدی که از این بابت عاید شوکت نفت می‌گردید. ۷- نظارت کردن در کلیه معادن جنوب ۸- کمیسر همچنین می‌بایست مفاد هیجده گانه امتیاز داری را به ویژه ماده سوم، چهارم، هفتم، دوازدهم، سیزدهم، و هفدهم را اجرا کند و هر ماهه نیز گزارش کار خود را به وزارت خانه متبوعه ارسال کند. کمیسر همچنین هر سال یک ماه مرخصی داشت و می‌توانست از آن استفاده کند.^۳

اما بین این که وظایف کمیسر را چه کسی تعیین باید می‌کرد اختلاف نظرهای متفاوتی وجود داشت و اسناد گویای این نکته هستند که در این امر اختلاف نظرهایی وجود دارد. از جمله درنامه‌ای که وزارت فواید عامه به صدیق السلطنه می‌نویسد آمده است. «... دولت حق تعیین حدود وظایف کمیسری خود را فی حد ذاته داراست لازم نیست حدود وظایف و تکالیف کمیسری را کمپانی معین دارد و این مسأله با رأی وزارت فواید عامه کمال موافقت داشت زیرا تعیین تکلیف

^۱ دانشجوی دکتری تاریخ دانشگاه تهران

^۲ آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳۱ - ۲۴۰۰۰۵۷۳۸

^۳ آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳۱ - ۲۴۰۰۰۵۷۳۸

کمیسر را اگر دولت تا کنون معین کرده بود حدود و وظایف خدمات کمیسر معلوم میشد هر روز وزارت جلیله امور خارجه نظر باظهارات کارگذاری عربستان تکلیفی برای کمیسر معین نمی‌کرد اگر چنانچه تکالیف کمیسر تا کنون معلوم و مشخص میبود هر آینه ورد زبان اغلب اشخاصیکه طالب این مقام اند نبود که کمیسر دولت در لندن مشغول تفتیش است کاری ندارد و ماهی فلان مبلغ حقوق می‌گیرد...»^۴ و طبق گزارشاتی که در مورد پرداخت حقوق کمیسر وجود دارد، معلوم می‌دارد که در ابتدا تمامی کمیسرهای معادن که کمیسر نفت هم یکی از آنها بوده است حقوقشان به وزارت امور خارجه پرداخت می‌گردید و وزارت امور خارجه ترتیب پرداخت این حقوق را می‌داد و در نامه‌ای که از وزارت خارجه به سفارت انگلیس در مورد حقوق کمیسر نوشته شده است نیز آمده است «چون برحسب اراده سنیه ملوکانه دامت سلطنه مقرر گردیده است که از ابتدای هذه السنه وزارت خارجه ترتیبی در کلیه کمیسرهای معادن بدهد علیهذا خاطر مودت مظاهر آنجناب دوستان استظهاری را مرحمتاً زحمت افزا و خواهشمند است قدغن فرمایند مسیو داری حقوق کمیسری معادن نفت از غره آوریل امسال مستقیماً به وزارت خارجه برساند تا بطوریکه وزارت خارجه مکلف است باجرائی ترتیبات لازمه آن موفق شود (سعدالدوله)^۵

و بازدر نامه‌ای دیگر از وزارت امور خارجه به سفارت لندن که تاریخ آن مربوط به ۱۰ ربیع الاول ۱۳۲۷ است ضمن تاکید بر پرداخت حقوق کمیسری به وزارت خارجه ایران مبلغ آن نیز مشخص شده است و اینکه در سال چه مبلغ به نماینده ایران در شرکت نفت حقوق می‌دهند. و در این نامه چنین آمده است: «چون حسب الامر مقرر شده است که وزارتخانه ترتیبی در باب کمیسر معادن بدهد مشغول ترتیب آن هشتم رسماً به سفارت انگلیس نوشته شد که به جای لازم اطلاع بدهند از اوایل آوریل امسال یک هزار لیره حقوق کمیسری معدن نفت مستقیماً بوزارتخانه بفرستند البته شما هم به مسیو داری اطلاع دهید.^۶ **اما در بسیاری از موارد** ما شاهد نوعی ناهماهنگی در پرداخت حقوق کمیسری نفت و اختلاف بین وزارت معادن و وزارت امور خارجه در مورد کمیسر هستیم. وزارت معادن ادعا می‌کرد که چون نفت نیز یکی از معادن محسوب می‌شود لذا کاملاً زیر نظر این وزارت بوده و حقوق کمیسر نیز باید به این وزارت خانه تعلق گیرد اما وزارت امور خارجه نیز عنوان می‌کرد که تمامی مذاکرات شرکت نفت مربوط به وزارت خانه است و حتی وزارت معادن از موارد کلی مربوط به استخراج نفت نیز بی‌اطلاع است. لذا در این ارتباط سندی مربوط به اختلافات موجود، وجود دارد که به خوبی این اختلاف نظر را بیان می‌کند در این سند آمده است «... ولی منحصرأً باز خاطر مبارک را مستحضر میدارد که جناب مهندس الممالک به عنوان اینکه اینکار (کمیسری) جز و وزارت معادن است عنوان فرمایند اولاً اینکار جز معادن وقتی می‌شود و که وزارت معادن خودش بتواند تمام کارهای اداره معدن نفت را اداره کند معدن نفت که در دست کمپانی انگلیسی است و تمام مذاکراتش با وزارت خارجه و هیچوقت وزارت معادن خیر ندارد که عمل معدن نفت در چه حال است چطور میتواند ادعا کند که وزارت خارجه حقی به اینکار ندارد و حال آنکه تمام نوشتجات و زحمات اینکار بر عهده وزارت خارجه است و اداره وزارت معادن جز اینکه لیره تحویل گیرد کار دیگری ندارد آیا با انصاف دولت هیچ سزاوار است که تمام زحمات اداره کار نفت هم جزء این اداره است بر عهده وزارت خارجه باشد و یک نفر از وزارت معادن هزار لیره حق کمیسری را ببرد و هیچ کاری در دنیا نداشته باشد و از بیکاری برود لندن بنشیند.^۷ البته این نامه در اعتراض به درخواست صدیق السلطنه کمیسر نفت ایران مبنی بر کم‌شدن حقوق کمیسری او از ۱۰۰۰ لیره به هفتصد لیره نوشته شده است و اینکه یکی از کارمندان وزارت خارجه ۳۰۰ لیره از حقوق کمیسری را به خاطر کارهایی که وزارت خارجه در قبال شرکت نفت انجام می‌داد از حقوق ۱۰۰۰ لیره صدیق السلطنه کم می‌کرد و به خود اختصاص می‌داد و بقیه هفتصد لیره در سال به صدیق السلطنه می‌رسید.^۸ اما سفارت انگلیس در تهران نیز به نامه وزارت خارجه در مورد پرداخت حقوق کمیسر به وزارت خارجه پس از مشورت با مقامات دولت انگلیس پاسخ داده است و در این پاسخ تاکید بر این دارد که حقوق کمیسر باید کاملاً به صورت همان هزار لیره به شخص کمیسر پرداخته در این نامه آمده است «... در مراسله هشتم شهر حال خود جناب مستطابعالی خواهش فرموده بودند که مبلغ یک هزار لیره که از مستر داری به کمیسر نفت میرسد مستقیماً به وزارت خارجه داده شود این خواهش جناب مستطابعالی را بدولت خود اطلاع دادم ولی حال بدوستدار اطلاع رسیده است که صدیق السلطنه بکمپانی کاغذی نوشته که به موجب تلگراف

^۴. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳۱ - ۲۴۰۰۰۵۷۳۸

^۵. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۰ - ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^۶. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۱ - ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^۷. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۳ - ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^۸. همان، همانجا

صدراعظم ایران مشارالیه کمیسر می‌باشد و باید مکرری یک هزار لیره به او برسد و خواهش کرده است که کمپانی سالی یکهزار لیره را باو بدهند خیلی خرسند خواهیم شد که جناب مستطابعالی قبول زحمت فرموده این اختلاف را توضیح و اطلاع دهند که میل حقیقی دولت ایران در اینباب چیست و این پول باید بکلی داده شود.^۹ و در خیلی از موارد نیز در صورت مهم شدن بحث ممکن بود که در اثر اختلاف بر سر حقوق و مزایا و حتی کمیسر موفقیت خود را از دست بدهد و جای خود را به خود دیگری واگذار کند که این موضوع برای صدیق السلطنه پیش آمد و علیرغم پرداخت حقوق او از طرف وزارتخانه احضار شد و در نامه‌ای که وزارتخانه به سفارت انگلیس نوشته چنین آمده است. "از مضمون مراسله محترمه آنجناب جلالتماب مورخه (۹) شهرحال راجع بانتصاریکه از ترتیب کمیسری نفت فرموده بودند استحضار حاصل نموده اینک با احترام تمام زحمت‌افزا میگردد که یک ماهه ژوین فقط باید بصدیق السلطنه برسد و بعد از آن وجه کمیسری را بوزارتخانه مستقیماً حواله بفرستند و خود صدیق السلطنه هم احضار شده بطهران حرکت خواهد نمود و البته بعد از ورود او به طهران جانشین او معین گردد و بانسفات محترمه معرفی خواهد شد بدیهی است فوراً به جای لازم اطلاع خواهد داد که از همین قرار رفتار نمایند، (سعدالدوله)^{۱۰} این نامه به خوبی گواهی می‌دهد که دولت ایران کمیسر را انتخاب می‌کرده و مقامات وزارت خارجه در عزل و نصب او نقش داشتند و حتی در صورت در افتادن کمیسر با وزارتخانه او را از مقام خود عزل می‌نمودند.

اما وزارت فوائد عامه که تعیین کمیسر نفت را حق خود می‌داشت به وزارت امور خارجه در مورد انتخاب کمیسر نفت اختلاف نظر داشته و از کمیسر در این زمینه دفاع می‌کرد و اسنادی مبنی بر این اقدام وزارت فوائد عامه وجود دارد که در یکی از این موارد نامه‌ای است که وزارت فوائد عامه در ۱۰ ماه رجب ۱۳۲۷ ق به وزارت خارجه نوشته است و در این نامه چنین آمده است. "به طوریکه مذکور میشود حقوق کمیسری معادن نفت جنوب را وزارت جلیله خارجه سپرده است بکمیسر ندهند و توقیف نموده جناب صدیق السلطنه بشغل کمیسری برقرار است قدغن فرمایید تلگراف نمایند حقوق کمیسر را کما فی السابق به خود او عاید دارند که با سودگی مشغول انجام مأموریت باشد هرگاه لازم شود که ترتیب جدیدی در اینخصوص داده شود لدی الاقتضا وزارت فوائد عامه بقسمی که صلاح بداند معمول خواهد داشت ..."^{۱۱} همچنین وزارت فوائد عامه تاکید داشت که حقوق کمیسر بدون کم و کسر کاملاً به خود او پرداخت گردد و از وزارت خارجه فردیا افرادی از حقوق ماهیانه کمیسر کسر نکنند و به خود اختصاص ندهند و درنامه به همین مضمون وزارت فوائد عامه عنوان می‌کند که "برحسب شکایت جناب صدیق السلطنه کمیسر معادن نفت جنوب که فعلاً در لندن سرخدمت است حکم مطاع از مقام منیع صدارت کبری شوکته عالی شهر قصودر یافته که از این ماه بعد ماهی بیست و پنج لیره که از حقوق کمیسری معادن مزبور جناب مفتاح السلطنه می‌گرفتند دیگر بایشان داده نشود و تمام حقوق کمیسری به خود کمیسر عاید گردد و عین حکم را لفاً تقدیم داشت تا بطوریکه مقرر شده قدغن فرمایند تلگراف لازمه را از وزارت جلیله خارجه بتوسط جناب صدیق السلطنه کمیسر بکمپانی مخابره فرمایند..."^{۱۲}

در مورد انتخاب کمیسر که به رأی نهایی صدراعظم باید می‌رسید از طرف وزارت فواید عامه اعتراضاتی مبنی بر عدم توانایی برخی از کمیسرها در مورد کارهای واگذار شده وجود داشت که به عنوان نمونه وقتی در سال ۱۳۲۹ سپهدار اعظم جناب آقای دکتر اسماعیل خان نماینده مجلس شورای ملی را به کمیسری شرکت نفت انتخاب کرد وزارت فوائد عامه تذکر داد که با توجه به اینکه دولت ایران منافع عمده در معادن نفت جنوب دارد. شخص کمیسری باید به قدر امکان از زمره اشخاصی انتخاب گردد که علماً و عملاً بتواند از عهده منافع دولت ایران برآید و بررسی این مسأله از طرف وزارت فواید عامه به هیئت وزراء واگذار گردید.^{۱۳}

همانطور که در مبحث مربوط به وظایف کمیسر نفت عنوان شد از جمله وظایف او این بود به ۶ ماه از سال را در لندن باشد تا به امورات مربوط به شرکت نفت در آنجا بپردازد و اگر سفر او به لندن به تعویق می‌افتاد شرکت نفت از طریق سفارت انگلیس در تهران او را فرا می‌خواند و می‌بایست به لندن مراجعت کند تا

^۹. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۵-۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^{۱۰}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۷-۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^{۱۱}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۸-۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^{۱۲}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳-۲۴۰۰۱۶۶۵۴

^{۱۳}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۷۵-۲۴۰۰۱۴۶۵۴

شرکت نفت راجع به مسائل روز و مسائل معوقه مربوط به نفت ایران با او گفتگو نماید.^{۱۴} علیرغم اینکه کمیسر را در نهایت صدراعظم ایران انتخاب می‌نمود ولی می‌بایست مورد تایید شرکت نفت ایران و انگلیس نیز قرار می‌گرفت و در زمانی که صدیق السلطنه جای خود را در کمیسری نفت ایران در سال ۱۹۱۸ به فریدالسلطنه می‌دهد به خوبی می‌شود این مهم را از گزارش مربوط به سفارت انگلیس در تهران به مقامات ایران دریافت در این گزارش چنین آمده است. " در نظر بمراسله خود مورخه بیست و چهارم محترم گذشته شرف دارم خاطر جناب مستطابعالی را مستحضر سازم از اینکه تلگرافی از مجلس کمپانی نفت انگلیس و ایران لندن رسید مشعر بر اینکه در تعیین آقای فریدالسلطنه به سمت کمیسری ایران موافقت دارند مشروطه بر اینکه برحسب مدلول امتیاز کمپانی ایشان بلندن بروند مجلس مزبور امیدوارند که آقای فریدالسلطنه بتوانند بزودی عازم لندن گردند و در این موقع احترامات فائقه خود را تجدید مینمایند.^{۱۵}

منابع

- ۱- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳۱- ۲۴۰۰۵۷۳۸
- ۲- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳۸- ۲۴۰۰۵۷۳۸
- ۳- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۰- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۴- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۱- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۵- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۶- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۵- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۷- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۷- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۸- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۸- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۹- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۱۰- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۷۵- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۱۱- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۸۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴
- ۱۲- آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۰۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

سند شماره ۱

نشان تاج و شیر و خورشید

سفارت سنیه لندن

نمره ۴۵۸

دستخط مبارک مورخه ۲۵ صفر که مرقوم شده بود برحسب الامر اقدس الاعلی مقرر است که از مبلغ هزار لیره حق کمیسری کمپانی نفت مبلغ سیصد لیره در سال به جناب مفتاح السلطنه داده شود مذاکرات لازمه را با کمپانی نموده و رسماً هم در این باب به موسیودارسی نوشته و قرار شد همینطور عمل نمایند و مراسله جوابیه در این باب به فدوی نوشته اظهار داشته‌اند که بهمان قسمی که از جانب سنی الجوانب اعلیحضرت اقدس همیونی امر شده رفتار خواهند نمود و در شانزدهم ربیع الاول بیست و پنج لیره از بابت ماه آوریل باسم جناب مفتاح السلطنه حواله بانک شاهنشاهی طهران نمودند.

مورخه ۲۹ ربیع الاول ۱۳۲۵

فدوی: مهدی

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۷

^{۱۴}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۸۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

^{۱۵}. آرشیو اسناد ملی ایران، سند شماره ۱۰۳- ۲۴۰۰۱۴۶۵۴

سند شماره ۲

نشان تاج و شیر و خورشید

سفارت سنیه لندن

کمیسیون نفت اگر هم دائماً نمی‌تواند در لندن باشد لازم است اهالی اقلأ چند ماه باشند و به کارهای امتیاز رسیدگی نمایند مواظبت خیلی لازم دارد در عرض سال مذاکرات و مکاتبات زیاد با کمپانی میشود تمام آن لازم نیست بعرض برسد و فقط آنچه مهم است و برای اقدام آن اجازه لازم است به عرض برسد تمام مکاتبات و مذاکرات را تا بحال سفارت نموده است زحمت و وقتیکه صرف اینکار می‌شود مسئله ایست ولی چنانچه سابقاً بعرض وزارت جلیله رسیده است تا بحال پانزده لیره خرج حق الزحمه و کیل شرعی نموده است هرگاه صلاح دانند خوب است امر بفرمایید کمیسیری بیابند اینجا و خودشان به این کارها رسیدگی نمایند و بودن کمیسیری در اینجا گویا کلیه لازم‌تر است تا در طهران امر، امر مطاع حضرت اجل است

معروضه ۱۸ شوال ۱۳۲۶ [۱۳]

فدوی مهدی

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۶۷

سند شماره ۳

نشان: British Legation

Tehran

بیست و ششم ربیع الثانی ۱۳۲۶

جناب مستطاب اجل اکرم افخم را با کمال احترام تصدیق افزا میگردد در مراسله هشتم شرح حال خود جناب مستطاب عالی خواهش فرموده بودند که مبلغ یک هزار لیره که از مسیوداری به کمیسیون نفت میرسد مستقیماً به وزارت خارجه داده شود این خواهش جناب مستطاب عالی را به دولت خود اطلاع دادم ولی حال به دوستدار اطلاع رسیده است که صدیق السلطنه به کمپانی کاغذی نوشته که به موجب تلگراف صدراعظم ایران مشارالیه کمیسیون میباشد و باید مقرری یک هزار لیره به او برسد و خواهش کرده است که کمپانی سالی یک هزار لیره را به او بدهند خیلی خرسند خواهیم شد جناب مستطاب عالی قبول زحمت فرموده این اختلاف را توضیح و اطلاع دهند که میل حقیقی دولت ایران در این باب چیست و این پول باید بکلی داده شود در این موقع احترامات فائقه را تجدید نمایند

امضا: لاتین

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۱۵

سند شماره ۴

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

اداره معادن

نمره ۸۱۸

تاریخ ۱۶ شهر شعبان ۱۳۲۶

فدایت شوم بر حسب شکایت جناب صدیق السلطنه کمیسیون معادن نفت جنوب که فعلاً در لندن و سر خدمت است حکم مستطاع از مقام مینع صدرات کبری دامت شوکتة العالی شرف یافته که در این ماه به بعد ماهی بیست و پنج لیره که از حقوق کمیسیری معادن مزبوره جناب مفتاح السلطنه می‌گرفتند دیگر بایشان داده

نشود و تمام حقوق کمیسری به خود کمیسر عاید گردد پس حکم را لفاً تقدیم داشت تا بطوریکه مقرر شده قدغن فرمایند تلگراف لازمه را از وزارت جلیله خارجه توسط جناب صدیق السلطنه بکمیسر کمپانی مخابره فرمائید زیاده ایام شوکت بر دوام باد

۲۳-۱۴۶۶۵۴-۲۴۰۰

سند شماره ۵

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره کتاب ثبت ۱۳۷۰

کارتن ۴۳ دوسیه ۵

تاریخ خروج ۸ ربیع الاول ۱۳۲۷

سواد مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس

چون بر حسب اداره سنیه ملوکانه دامت سلطنه مقرر گردیده است که از ابتدای هذالسنه وزارت خارجه ترتیبی در کلیه کمیسرهای معادن بدهد علیهذا خاطر آن جناب دوستان استحضاری را محترماً زحمت افزا و خواهشمند است قدغن فرمایند مسیودارسی حقوق کمیسر معادن نفت را غره آوریل اینسال مستقیماً به وزارت خارجه برساند تا بطوریکه وزارت خارجه مکلف است باجرای ترتیبات لازمه‌ی آن موفق شود (سعدالدوله)

سجع مهر: ناخوانا

۱۰-۱۴۶۵۴-۲۴۰۰

سند شماره ۶

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

کارتن ۴۳ دوسیه ۳۳

تاریخ خروج ۱۰ ربیع الاول [۱۳]۲۸

سواد بسفارت لندن رمز شد

چون حسب الامر مقرر شده است که وزارت خارجه ترتیبی در باب کمیسریهای معادن بدهد مشغول ترتیب آن هستم رسماً به سفارت انگلیس نوشته شد که بجای لازم اطلاع بدهند از اول آوریل امسال یک هزار لیبره حقوق کمیسری معدن نفت و مستقیماً بوزارت خارجه بفرستند البته شما هم به مسیودارسی اطلاع میدید

سجع مهر: معاضد السلطان

۱۱-۱۴۶۵۴-۲۴۰۰

سند شماره ۷

هو

استخراج تلگراف رمز از لندن

حضرت مستطاب اجل اشرف سعدالدوله تلگراف مبارک در باب حقوق کمیسر نفت زیارت شد سابقاً همیشه این نوع مذاکرات را جعه به کومیسر بتوسط سفارت با صاحب امتیاز می شد در این اواخر حکمی از وزیر مستقیماً توسط کومیسر بصاحب امتیاز فرستاده شد که حسب الامر همایونی و فرمایش صدرات عظمی باید تمام حقوق کومیسر به خود صدیق السلطنه برسد اگرچه این برخلاف معمول بوده باشد به ملاحظات معلوم حرفی نزد حال اگر من بعد به خلاف این ترتیب رفتار

نخواهد شد که اسباب سبکی سفارت شود امر فرمائید تا فوراً اطاعت شود نکته دیگر که لازم است عرض نماید این است که این روزها مشغول تشکیل کمپانی هستند دو هفته دیگر عمل ختم خواهد شد و کومیسیر با همراهی وکیل شرعی مشغول مذاکرات با صاحب امتیاز است که حفظ حقوق دولت بشود و از اندک مسامحه مملکتی ضرر کلی بحقوق دولت نخورد و نماینداند صلاح است در این موقع این اقدام بشود یا نه امر مبارک است مستدعی است فوراً تلگراف فرمایید.

۱۳ ربیع الاول ۱۳۲۷

امضا: مهدی

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۳

سند شماره ۸

نشان: British Legation Tehran

سیزدهم ربیع الثانی ۱۳۲۷

فدایت شوم نظر به مراسله مورخه ۲۶ ربیع الاول این سفارت در خصوص یک هزار لیبره که کمپانی نفت باید بمأموریت دولت ایران بدهد سفارت خواهشمند است مرحمت فرموده عاجلاً جواب مراسله مزبور را مرقوم فرمایند به جای لازم اطلاع داده شود ایام اقبال به کام باد

امضا: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۲۱

سند شماره ۹

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره کتاب ثبت: ۱۳۶۰/۱۴۰۰

کارتن ۴۳ دوسیه ۵

نمره‌های قبل ۱۳۳۸ / ۱۳۹۸

تاریخ خروج ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۲۷

شوریه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
سواد کاغذ وزارت امور خارجه بلندن

در باب امتیاز معدن نفت و کارهای مسیودارسی از شرحی که در راپورت نمره ۲۰ نوشته بودید استحضار حاصل شد چنانچه تلگرافاً نوشته‌ام حسب الامر الاقدس الاعلی ارواحناه فداه مقرر شده است وزارت خارجه ترتیب درستی در کلیه کمیسیریها بدهد و حسب المقرر وزارت خارجه مشغول است بدیهی است جناب به مسیودارسی اطلاع داده‌اید که دو هزار لیبره به کمیسری نفت را از غره آوریل مستقیماً به وزارت خارجه بفرستد و مخصوصاً از جناب عالی میخواهم که هر اطلاعی راجع به نفت تحصیل میکنید به وزارت خارجه راپرت بدهید و پیوسته مراقب کسب اطلاعات باشید.

سجح مهر: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۲۰

سند شماره ۱۰

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره کتاب ثبت: ۷۷۷۰

کارتن ۴۴ دوسیه ۸

تاریخ خروج ۱۹ جمادی الاول ۱۳۲۷

سواد مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس

از مضمون مراسله محترمه آن جناب جلاله مآب مورخه ی (۹) شهر حال راجع به انتصاریکه از ترتیب کمیسری نفت فرموده بودند استحضار حاصل نموده اینک با احترام تمام رحمت افزا میگردد که یک ماهه ژوئن فقط باید به صدیق السلطنه و بعد از آن رقعهای کمیسری را به وزارت خارجه مستقیماً حواله بفرستند و خود صدیق السلطنه هم احضار شده به تهران حرکت خواهد نمود و البته بعد از ورود او به تهران جانشین او معین گردیده و به سفارت محترمه معرفی خواهد شد بدیهی است فوراً به جای لازم اطلاع خواهند داد که از همین قرار رفتار نمایند

امضا: سعدالدوله

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۱۷

سند شماره ۱۱

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره ۱۷۶۳

کارتن ۴۳ دوسیه ۸

تاریخ خروج ۲۴ ربیع الثانی ۱۳۲۷ [۱۳]

سواد مراسله به سفارت انگلیس

در جواب مراسله محترمه مورخه ۲۶ شهر ربیع الاول که بدان جناب جلالتماب دائر به مسئله یک هزار لیبره حقوق کمیسری نفت که از مسترداری می رسد با کمال احترام زحمت افزا است بطوریکه در مراسله خود مورخه ۸ ربیع الاول زحمت داده است یک هزار لیبره مزبور می باید مستقیماً به وزارت خارجه برسد تا موافق ترتیبات مقرر به واسطه وزارت خارجه به هر کسی که باید عاید شود پرداخته گردد.

(سعدالدوله)

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۲۲

سند شماره ۱۲

نشان: British Legation Tehran

تاریخ نهم جمادی الاولی ۱۳۲۲

جناب مستطاب اجل اکرم افخم را با کمال تصدیع افزا میگردد

بتاریخ پانزدهم ربیع الثانی بجناب مستطاب عالی اطلاع دادم که صدراعظم سابق صدیق السلطنه تلگراف کرده اند که مشارالیه مامور دولت ایران برای کمپانی نطف می باشد سالی یک هزار لیبره بموجب امتیاز مشخصی که اینکار را داراست میرسد باید بایشان برسد حال خاطر محترم عالی را مستحضر می دارم از اینکه این موجب تا غره ماه بمشارالیه پرداخته شده است. جناب مستطاب اجل عالی در جواب استسفار دوستدار از چند روز قبل بعباسقلی خان نواب فرموده بود که عجلتاً صدیق السلطنه مامور دولت ایران می باشد از این جواب که بلندن تلگراف شده همچو معلوم می شود که در دوام این شغل بصدیق السلطنه شکی می رود کمپانی نمی خواهد بکسی که دولت ایران تصدیق نکرده اند بعد از این پولی بدهد بنابراین می خواهد بدانند که کی باین سمت برقرار خواهد شد و بکی باید این مبلغ سالی

یکهزار لیره بموجب فصل یازدهم امتیاز برسد این استحضار بتوسط وزیر امور خارجه اعلیحضرت پادشاه انگلستان است خواهشمند است قسمی فرمایید بتوانم جواب این استحضار را بدهم و در این موقع احترامات لازمه را تقدیم میدارد.

امضا: لاتین ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۶۶

سند شماره ۱۳

نشان: تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

اداره: معادن

مورخه ۱۰ رجب ۱۳۲۷

نمره ۱۰۹۳

به مقام وزارت جلیله خارجه

به طوریکه مذکور میشود و حقوق کمیسری معادن نفت جنوب را وزارت جلیله خارجه سپرده است به کمیسر ندهند و توقیف نموده جناب صدیق السلطنه به شغل کمیسری برقرار است قدغن فرمائید تلگراف نماینده حقوق کمیسر را کما فی السابق به خود او عاید دارند که به آسودگی مشغول انجام مأموریت باشد هرگاه لازم شود ترتیب جدیدی در این خصوص داده شود لدی الاقتضا وزارت فوائد عامه به قسمی که صلاح بداند معمول خواهد داشت زیاده ... جلالت بکام باد

امضا: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۱۸

سند شماره ۱۴

نشان: تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره کتاب ثبت ۵۵۲۱

کارتن ۴۳ دوسیه ۸

تاریخ خروج: ۱۵ رجب ۱۳۲۷

سواد: کاغذ وزارت خارجه به وزارت علوم و معارف

رقیمه مورخه دهم شهرحال راجع به حقوق کمیسر نفت زیب وصول یافت لزوما خاطر محترم عالی از سابقه اینکار مستحضر میسازد هزار لیره حقوق کمیسری بود که سیصد لیره آن موافق دستخط سالیانه به جناب مفتاح السلطنه مدیر سابق اداره تحریرات انگلیس میرسید و از قراریکه جناب مفتاح السلطنه مینویسد حکمی از مجلس شورای ملی دارد و هفصد لیره دیگر بصدیق السلطنه داده میشد چون صدیق السلطنه تمام اوقات در لندن مقیم بود و بمعادن ایران سرکشی نمیکرد و چندی قبل از وزارت خارجه به تهران احضار و به سفارت لندن تلگراف شد که حقوق کمیسری را مستقیما به وزارت خارجه بفرستند در این بین ازسفارت انگلیس خواهش کردند کمیسری (بونسن کتابچی) رجوع شود وزارت خارجه بنا بر خواهش سفارت انگلیس به سفارت لندن تلگراف نمود با این ... دولت نمیتواند سالی هزار یا هفصد لیره به کمیسر حقوق بدهد با مشارالیه مذاکره نمائید

حاشیه راست سند: در صورتیکه سالیانه پانصد لیره قناعت میکند و سالی یک مرتبه هم بمعادن جنوب سرکشی مینماید کمیسری باو رجوع کرده و پانصد لیره دیگر به خرج بودجه وزارت خارجه منظور شود این ترتیب سابقه کار در وزارتخانه است که برای اطلاع عرض شد. حالا بهر طور وزارت جلیله علوم و معارف تصویب میفرمایند اقدام بشود ایام اقبال مستدام باد مشارالسلطنه

امضا: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۹

سند شماره ۱۵

نشان: تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

نمره کتاب ثبت: ۵۷۴۱

کارتن ۴۳ دوسیه ۵

تاریخ خروج: ۲۲ رجب ۱۳۲۷

سواد: رقیمه وزارت خارجه بوزارت علوم و فوائد عامه

در چند روز قبل در جواب مرقومه محترمه شرحی راجع به کمیسری نفت و اقداماتیکه در وزارت خارجه بعمل آمده است برای اطلاع خاطر محترم جهت اقدام و منتظر است که بهرطور تصویب بفرمایند از آنقرار معمول تا کنون جوابی مرقوم نفرموده‌اند و از سفارت انگلیس دوستانه بتازگی شرحی نوشته در باب کمیسری تکلیف خواسته‌اند بدیهی است هر جوابی باید به سفارت داد سریعاً مرقوم فرمایند

سجج مهر: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۷۲

سند شماره ۱۶

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

اداره انگلیس

سواد راپرت سفارت لندن

آقای صدیق السلطنه از بدو ورود به لندن کمال مواظبت را در امور راجع بکومیسری داشته با نهایت صداقت تلاش در بذل خدمت و حفظ منافع دولت نموده و به همراهی و ارائه اوکای بزرگ لملی اندلنی مراقب اقدامات کمپانی نفت بوده حتی در تشکیل کمپانی بدون تایید خیلی اصرار و مشاجره با صاحب امتیاز کرده و در موقع تفویض امتیاز از داری به کمپانی هم در حفظ حقوق مصالح دولت و کومیسری زحمات زیاد کشیدند و هرسالهم مبالغ کلی به اوکای برای مذاکرات قانونی و مشاورت می‌دهند. در مسئله ۲۰۰۰ تومان هم بهمراهی سفارت و اوکا خیلی مذاکرات و مباحثات با صاحب امتیاز و بعد با کمپانی کردند و با اینکه صاحب امتیاز انکار محض از دادن چنین وجهی بدولت علیه میگردد دولت را صاحب چنین حقی نمی‌دانست بتهدید رجوع مبارکه در طهران و غیر کمپانی را مجبور از قبول مصالحه تا ده هزار تومان نمودند و صاحب امتیاز و کسانیهم از اینجهه ایشان تا درجه رنجیدند و گفته شده این دعوی هیچ سابقه نداشته و کسی در این خصوص با آنها به مقام ادعا نیامده بود در اینموقع محض شهادت سفارت از مراقبت ایشان در امور راجعه به نطف و مراتب خدمات با صداقت ایشان به مقام عرض این مختصر بحضور مبارک برآمد یقین این است اولیای دولت علیه هم محض امیدواری و دلگرمی ایشان در خدمتگزاری توجه در حمیت حواشی و آسودگی ایشان خواهد فرمود

امضا ناخوانا مهر وزارت امور خارجه اداره تحریرات انگلیس

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۶۵

حاشیه بالا سند: مهر ورود به دفتر کل ۵ شهر ۲ / ۱۳۲۹ / نمره ۴۰۳۲

سند شماره ۱۷

وزارت امور خارجه

اداره انگلیس

بتاریخ ۹ شعبان ۱۳۳

نمره عمومی ۱۱۳۵۷

نمره خصوص ۱۷۵۱

کارتن ۵۴

دوسیه ۶

نوع مسوده بوزارت فوائد عامه

پاک نویسی کننده معز دیوان دیوان ۹ سوال ۱۳۳۰

مراسله از سفارت انگلیس رسیده بود که آقای صدیق السلطنه بدون تعویق بلا جهت به لندن مراجعت نمایند که کمپانی نفت میخواهد در خصوص بعضی مسایل معوقه با ایشان مذاکرات بعمل آورند مواد مراسله مزبور در ضمن مشروحه ۱۵۷۲ / ۱۰۶۶۱ برای آن وزارتخانه ارسال گردید چون تا کنون جوابی از آن وزارت جلیله نرسید و مراسله سفارت هم بلا جواب مانده است بدیهی است هر جواب باید به سفارت داده مرقوم داده شود که از همانقرار نوشته شود

امضا: عبدالله

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۵۸

سند شماره ۱۸

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

اداره انگلیس دائره

نمره ۱۴۵۵/۱۰۳۸۳

بتاریخ ۱۵ رجب ۱۳۳۰

خزانه داری کل

بوصول مکتوب نمره ۴۶۴۵ آن اداره محترمه راجع به پیشرفت کارهای کمپانی نفت عربستان شرح لازم بوزارت فوائد عامه نوشته و سواد مکتوب مزبور ارسال شد اینک جوابی داده اند که سواد آن را ذیلاً زحمت می دهد بطوریکه در طی مرقومه محترمه نمره ۱۰۳۰۳۰ مرقوم و اشارت فرموده بودند سواد راپرتی که به آقای صدیق السلطنه راجع به معادن نفت جنوب داده اند و حاوی تمام مطالب پیشرفت و معادن مزبور است بخزانه داری کل ارسال خواهد شد که از کیفیت این عمل کاملاً مستحضر شوند

بدیهی است که سواد راپرت آقای صدیق السلطنه را تا کنون فرستاده اند و از تفصیل مستحضر شده اند

امضا: ناخوانا

سج مهر: وزارت جلیله امور خارجه

۲۴۰۰۰۲۶۳۷-۲۶

سند شماره ۱۹

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت مالیه

اداره مدیر کل

نمره ۱۹۷۱۷

بتاریخ ۲۹ برج حوت ۱۳۳۰

مسیومرنارد کفیل خزانه داری کل

در خصوص احضار آقای صدیق السلطنه کمیسر معدن نفت جنوب بمرکز را برای بعضی تحقیقات مراتب بوزارت جلیله معارف اشعار و اینک جوابی رسیده که مفادش ذیلاً درج میشود (سابقاً خود معزی علیه در ضمن مطالب شخصی اجازه آمدن به مرکز را خواسته بود به ایشان اجازه داده شد و از قرار مذکور دوازده روز است که از عربستان حرکت کرده اند)

محض حصول آگاهی خزانه‌داری کل مراتب را اظهار داشت

امضا: ناخوانا

حاشیه پایین سند: سند به زبان لاتین است

۲-۲۶۳۷-۰۰۲۴۰۰۰

سند شماره ۲۰

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

جلد ۴ فرد ۱

نمره کتاب ثبت ۴۰۲

ضمیمه سواد نظامنامه کمیسری

تاریخ خروج ۱۹ سرطان ۵ شوال ۱۳۲۱

وزارت جلیله امور خارجه

در امتیاز نامه با کمپانی نفت جنوب مبادله شده خود حدود و اختیارات کمیسری تعیین شده و بدین لحاظ کمیسری هم نمی‌تواند راجع به بعضی مطالب از قبیل قیمة نفت و غیره به کمپانی داخل در مذاکره شود و همچنین محل اقامت کمیسری هم که معین نشده و اینکه فعلاً توقف در لندن را اختیار نموده برای این است که روسای کمپانی سرمعدن اختیار ندارند با کمیسری داخل در مذاکرات شوند برای تعیین تکلیف کمیسری آقای صدیق السلطنه بتوسط اوکای خود یک نظامنامه به خط انگلیسی نوشته و ارسال داشته است که سواد ترجمه آنرا فارسی ملاحظه میفرمایند اینک لازم است آقای معاضدالسلطان را به مرکز وزارت فواید عامه بفرستند تا به اطلاع نماینده آنوزارتخانه محترمه مفاد مدلول نظامنامه در تحت نظر و دقت واقع شده اقدامات ابتدایی آن به عمل آمد یقین است که پس از حصول موافقت مشاوره یک کمیسریون که در آتیه برای اینکار تشکیل خواهد شد نظامنامه مذکور بجهه کمیسری ارسال میشود که با کمپانی مبادله نمایند

امضا: ناخوانا

۴۱۹-۵۷۳۸-۰۰۵۲۴۰۰

سند شماره ۲۱

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

اداره انگلیس

مورخه ۱۷ شعبان ۱۳۳۱

نمره ۳۰۲۸ / ۶۹۹

وزارت جلیله فوائد عامه

مرقومه شریفه آنوزارت جلیله نمره، ۴۰۳۱ که محتوی سواد نظامنامه آقای صدیق السلطنه راجع به تعیین تکلیف کمپانی نفت بود شرف وصول بخشید اینکه مرقوم داشته بودید که آقای معاضدالسلطان رئیس اداره تحریرات انگلیس را به آن وزارت جلیله بفرستد تا با حضور ایشان مفاد مدلول نظامنامه در تحت نظر و دقت واقع شده اقدامات لازمه ابتدایی آن بعمل آید هر روز و ساعتی را که معین میفرمایند به وزارت امور خارجه مرقوم دارید تا در روز و ساعت معین آقای معاضدالسلطان به آن وزارت جلیله آمده مطالعاتی که لازم است در نظامنامه مزبوره بعمل آید سجع مهر: وزارت جلیله

امور خارجه

مهر: ورود به کابینه وزارت امور خارجه ۱ برج اسد نمره ۴۵۶، ۱۳۳۱

سند شماره ۲۲

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

نمره کتاب ثبت ۵۴۱

جلد ۴ فرد ۱

ضمیمه

تاریخ خروج ۲۰ اسد ۸ توشقان نیل ۱۳۳۱

وزارت جلیله امور خارجه

مرقومه نمره ۲۸۵۳/۶۶۶ راجع به ترتیب قسمت نفت تعیین تکلیف کمیسری دولت علیه ایران ملاحظه شد البته خاطر آن وزارت جلیله مستحضر است که مجلسی در این وزارتخانه با حضور آقای معاضدالسلطان تشکیل در خصوص تعیین تکلیف کمیسر مذاکرات و تعامل افکار شد نتیجه حاصل کرد که باید قبلاً از طرف وزارت جلیله شرحی به وزیر مختار ایران در لندن نوشته شود که با مدیر کمپانی مذاکرات خصوصی در این موضوع نموده حاصل گفتگو خود را اطلاع داده تا از روی صحت و اطمینان اقدام به تعیین تکلیف کمیسر شود وزارت فوائد عامه منتظر نتیجه اقدامات آنوزارت جلیله است و پس از تعیین تکلیف کمیسر ترتیب فروش نفت نیز معین خواهد شد

امضاء ناخوانا

۲۴۰۰۰۵۷۳۸-۴۵۰

سند شماره ۲۳

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

سواد مراسمه آقای صدیق السلطنه

مورخه ۱۲ شهر ربیع الاول ۱۳۵ [۱۳]

به مقام منیع وزارت جلیله فوائد عامه

بتاریخ بیستم شهر ذی الحجه الحرام شرحی به مقام محترم عرض کرده و آقای فریدالسلطنه ... را نسبت به نکات کمیسری نفت جنوب معرفی کرده ام تا به حال در اینباب جوابی به بنده مرحمت نشده توضیحا خاطر مبارک وزارتخانه را مستحضر میدارد برای ایشان حقوقی از دولت علیه تقاضا نخواهم کرد و مدتی که در لندن از طرف من کفالت کمیسری را مینماید حقوق شخصی خود را با ایشان واگذار میکنم استدعا دارم که از وزارت جلیله خارجه بخواهند شرحی به آقای وزیر مختار دولت علیه در لندن نوشته شود که مشارالیه را در غیاب من بکفالت کمیسری کمپانی معرفی کند و اگر برای قبول این مختصر استدعا موانع و عللی تصور میشود که این بنده مبسوق نیست خوب است بفرمائید تا بنده مطلع شود و اگر موافقت رفع آن موانع متصوره را بکند اقلأ قانع و مجاب شده باشد زیاده عرض نیست (صدیق السلطنه)

سواد مطابق با اصل است

امضاء: ناخوانا

سجع مهر: ناخوانا

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۳۵

سند شماره ۲۴

وزارت امور خارجه

اداره انگلیس

بتاریخ ۲ محرم ۱۳۳۶

نمره عمومی ۳۰

نمره خصوصی ۹

کارتن ۵۵

دوسیه ۱

نوع مسوده مراسم سفارت انگلیس

در این موقع برحسب اراده ملوکانه اعلیحضرت شاهنشاهی جناب آقای صدیق السلطنه کمیسر دولت علیه در کمپانی نفت ایران و انگلیس به سمت وزیر مختار این دولت به واشنگتن مأمور شدند نظر به حسن مراقبتی که آقای فریدالسلطنه در مدت کفالت کمیسری نفت جنوب در ایفای وظایف مرجوعه ابراز داشته حسب الامر مقام منیع ریاست وزراء عظام و بنابر تصویب وزارت جلیله فوائده عامه مأموریت کمیسری دولت علیه نزد کمپانی نفت ایران و انگلیس بعهدہ مشارالیه تحول گردیده است اینک مراتب را با استحضار خاطر محترم آن جناب میرساند که مشارالیه را کمپانی نفت معرفی فرماید.

از طرف مدیر

۲۴۰۰۱۴۶۵۴-۶۹

سند شماره ۲۵

برای استحضار خاطر مبارک جسارت میوزد که جناب صدیق السلطنه دو سال است اصرار می کند سیصد لیره از حقوق کمیسری که بر حسب دستخط مطاع مبارک فیما بین ارواحنا فداه بچاکر مرحمت شده برگردانده با هم..... جناب مستطاب مهندس الممالک هم بدلیلی چند خیلی در این کار مصر می باشند لیکن تا بحال نتوانسته اند کاری بکنند یکمرتبه هم حکمی از صدرات عظمی بوزارت امور خارجه آوردند خود فدوی در ماه رمضان امسال به مقام صدرات عظمی تفصیل را درست حالی کردم و فهرست نوشته بحضور همایون تقدیم کردند. مطلب درست معلوم شده و اشتباهی واقع نشود و یقین دارم که با اطلاعات و بصیرتی که بندگان حضرت اشرف بکلیه امور دارند دیگر حالا برای صدیق السلطنه ممکن نیست که بتواند اشتباهی بکند یا جناب مهندس الممالک موقعی را برای اجرای مقصود بدست بیاورند ولی منحصرأ باز خاطر مبارک را مستحضر میدارد که جناب مهندس الممالک بعنوان اینکه اینکار جزو وزارت معادن است عنوان نفرمایند اولاً اینکار جزو معادن وقتی می شود که وزارت معادن خودش بتواند تمام کارها اداره معدن نفت را اداره کند معدن نفت که در دست کمپانی انگلیس است و تمام مذاکراتش با وزارت خارجه و هیچوقت وزارت معادن خبر ندارد که عمل معدن نفت در چه حال است چطور میتواند ادعا کند که وزارت خارجه حتی باینکار ندارد و حال آنکه تمام نوشتجات و زحمات اینکار بر عهده وزارت خارجه است و اداره وزارت معادن جز اینکه لیره تحویل گیرد کار دیگری ندارد آیا با انصاف اولیای دولت هیچ سزاوار است که تمام زحمات اداره کار نفت جزء این اداره است بر عهده وزارت خارجه باشد و یکنفر از وزارت معادن هزار لیره حق کمیسر را ببرد و هیچ کاری در دنیا نداشته باشد و از بیکاری برود لندن بنشیند آیا همانمدت ده ماه که کمیسر بلندن برای گردش رفته است نتوانسته است یک ملاقات از رئیس کمپانی بکند و اگر ملاقاتی کرده باشد آیا بجزاینکه یک پیاله چای خورده و رفته است خدمت دیگر داشته است و مطلبی درک کرده است و با تفصیل هفتصد لیره که می گیرد کم است می خواهد سیصد لیره هم که به بنده مرحمت شده آنرا هم ببرد در صورتیکه ده سال بدون موجب قابلی فدوی کارهای اداره انگلیس را داشته که یکی هم همین کارهای معدن نفت بود. و از رجوع به دوسیه های اداره انگلیس معلوم می شود که چقدر زحمت اینکار را مخصوصاً فدوی متحمل شد. و برای نداشتن حقوق و اداره کردن کار ناچار شد که مبالغ خطیری مقروض و پریشان شود تا اینکه کار از حد خارج شد و دیگر قرض هم مقدور نشد ناچار برای اصلاح و جبران خسارت این استدعای بیضرر را از خاکپای همایون نمود که ضرر به دولت و جایی نرسد و قدری هم اصلاح قروض و پریشانی فدوی بشود و عدالت ملوکانه آنطور تصویب فرمود و مقرر شد حالا صدیق السلطنه بوسایل مختلفه می خواهد فدوی را از این عدالت شاهانه محروم بدارد این است که ناچار خاطر مبارک را مستحضر داشت دیگر بدیهی است که هر چه از اینباب عرض کند زیادی و جسارت است که خواه خود روش بنده پروری می داند.

این را هم لازم است به عرض برساند که چون میرزا عبدالله خان معاضدالسلطان که فعلاً مدیر اداره انگلیس است حقوقی ندارد خود فدوی اینطور قرار دارد که او همین سیصد لیره حق کمیسری که بفدوی میرسد یکصد لیره آنرا باید بدهد به بتواند اقلأ بدانخانه حاضر شده و خدمت کند که همین قسم در فهرست صدرات بخاکپای همایون عرض شد لیکن نمی داند جوابی رسیده است یا خیر.

سند شماره ۲۶

نشان تاج و شیر و خورشید

وزارت فوائد عامه

مورخه ۸ شهر شعبان

نمره ۳۴۷

فدایت شوم

خاطر شریف عالی از ماهی بیست و پنج لیره کسر حقوق کمیسر معادن نفت بخوبی مستحضر است بعد از آنکه جناب صدیق السلطنه از این باب شکایت نموده و معلوم گردید به آن ترتیبی که خاطر عالی میسوق است این وجه را محل مقرری قرار داده و برده‌اند مراتب را حضوراً بعرض خاکپای مبارک ارواحناه فداه رساند بتوسط جناب جلالتماب اجل آقای موتمن‌الملک بوزیر خارجه امر و مقرر شد که به کمپانی تلگراف شود حقوق را بدون کسر بخود کمیسر عاید دارد و همچنین در خدمت مرحوم مغفور اتابک اعظم، تاب ثراه هم مکرر مذاکره شد و یکمرتبه از خود جناب مستطابعالی تشریف داشتید همه تصدیق بر بیقاعده گی این اتفاق نمودند و در نهم رجب صریحاً بوزارت جلیله خارجه حکم برگشت این وجه شد با این تفصیل و آنکه ۱۲ شهر رجب در مجلس محترم شورای ملی مرحوم اتابک اعظم با حضور تمام وزراء در جواب یکی از وکلای مجلس محترم اظهار داشتند که حکم برگشت این شده معلوم میشود از طرف جناب مستطاب اشرف آقای علاء السلطنه دام اقباله هیچ اقدامی در این خصوص نشده خواهشمند است به سفارت سنیه انگلیس مرقوم شود من بعد از حقوق کمیسر چیزی کسر نشود و تمام به خود کمیسر عاید گردد و الزام است